

ОБИСК II

И до днес в паметта ми силно се е врязала едноименна картина от изложбата на бившия партизанин Атанас Пацев. Казвам партизанин не за да правя политически намек с днешна дата за този високоценен от мен художник, а за да подчертая, че той познава темите и персонажите си. Картината му бе малък формат, на платното – жена по комбинезон, кръстосала ръце на гърдите си. Само това. Просто и лаконично. Всичко е претършувано, повече няма накъде.

Тази асоциация ми идва не толкова, за да "идентифицирам" Бойка Вапцарова с посочената картина, колкото, за да изтъкна разликите в аналогичната ситуация.

Който е бил за арестуване е арестуван: Никола и Борис Вапцарови, Митка Пелова. Любомир Везюв е пуснат след два часа същия ден (4.III.) и се е върнал в апартамента на семейство Вапцарови. В него са останали само двете снахи Бойка и Венера Вапцарови. На 7.III. според спомените на Б.Вапцарова трябва да е пристигнала и майката на двамата братя – баба Елена. "Бойка ми каза: Извикахме те тук, за да използваш връзките на текьо, да се облекчи положението на Никола. И Борис също е затворен, но положението на Кольо е много лошо" – Ел.Вапцарова.

"На 6 или 7 март – разказва Венера Вапцарова – преди обяд наново в квартирата дойдоха агенти за обиск. Мене ме изпратиха да извикам Бойка, която работеше в банката."

Въз основа на този спомен може да се заключи, че Венера Вапцарова е по-близо до датата на обиска и ареста на Бойка Вапцарова, отколкото самата арестувана. По-колеблив в спомена си е Любомир Везюв, "арестуваха и Бойка, май че на утрото" – т.е. на другия ден – 5.III.

В "Спомени за Никола Вапцаров" – 1972 г., 3-то допълнено и преработено издание, и "Летопис за живота и творчеството му" – 1978 г., Бойка Вапцарова вероятно поради недоглеждане си противоречи. В "Спомените" за ден на арестуването си тя сочи: "След три дни...", т.е. $4 + 3 = 7$, и по-нататък: "Беше събота"; в "Летописа" е посочена датата 6.III.

Едното е вярно, другото – не. Верен е денят (събота), невярна е датата – 6.III. Но такъв "грех", разбира се, е простим. Не може да се разчита безрезервно на паметта за дати и дни. И все пак, когато се прави летопис, задължително е да се надникне в календара за справка.

Предполага се, че човешката памет е преди всичко емоционална и поради това – избирателна. И тук всеки е в правото си. Щом е така,

съпоставката е наложителна, още повече че на паметта не може да се разчита напълно.

Как е протекъл този ден – 7.III., събота?

Бойка Вапцарова: "След три дни Венера дойде разтревожена към 10 часа сутринта в банката, където работех. У нас дошли агенти да ме търсят. Искали ключа от нашето таванско помещение."

Венера Вапцарова: "... преди обяд наново в квартирата дойдоха агенти за обиск. Мене ме изпратиха да извикам Бойка, която работеше в банката".

Бойка Вапцарова: "Взех веднага разрешение от н-ка на службата да изляза, за да не ме арестуват в учреждението. Реших, че най-правилно е да си отида в къщи."

Ако полицаите са искали да я арестуват в банката, нищо не би ги спряло. Така че "правилно" или "неправилно" решение не се е налагало. По-скоро на полицаите им е трябвала Бойка на място, в жилището, я за ключа, я за нещо друго. Макар че те биха могли и да разбият вратата на тавана, която може и въобще да не е била заключена. На тавана те са търсили още на 4 март – в сряда: "... те претърсиха и на тавана..."

Бойка Вапцарова: "В апартамента никой нямаше."

Ако е така, баба Елена може да не е пристигнала, или ако е пристигнала, "още на заранта почнах да обикалям" – Ел. Вапцарова, – т. е. тя търси връзки чрез старите приятели на мъжа си да се домогне до двореца.

Бойка Вапцарова: "Облякох се в по-топли дрехи, почаках малко и се качих на тавана."

Венера Вапцарова: "После заедно с нея те (полицаите – б.м.) отидоха на тавана..."

Любомир Везюв: "... тя, мисля, че и кафе им свари... Кафето сигурно е било на другия ден, когато отново са дошли". Под "другия ден" Л. Везюв разбира деня на арестуването на Бойка – "И Бойка май че на утрото беше закарана... на другия ден" – Л. Везюв.

Ако кафето е сварено, не е толкова важно кога е сварено – дали на 4 или на 7.III. По-важно е как е намерено това, което е търсено.

Връщам отново лентата.

Венера Вапцарова: "После заедно с нея те отидоха на тавана, където намериха един пистолет и никакви материали."

Бойка Вапцарова: "Облякох се с по-топли дрехи. Почаках малко и се качих на тавана.

– Ти коя си? Какво търсиш тук? – извика грубо един агент.

– Остави я, това е жена му – каза друг, който бе присъствал на първия обиск. – Интересно как е разбрала, че я търсим.

– В полицията ще си каже и майчиното мляко... – изсъска третият."

Има ли наистина "друг, който бе присъствал на първия обиск"? Има. Това е разузнавачът при Дирекцията на полицията Никола Антонов Николов, извършил на 4.III. обиск на Любомир Везюв. Той обаче е нямало защо да се пита "интересно, как е разбрала, че я търсим?", защото "мене ме изпратиха да извикам Бойка" (В.Вапцарова) и като най-старши и главен изпълнител на заповедта за обиск на директора на полицията е редно тъкмо той да е наредил на Венера да извика Бойка от банката. Венера не би могла тайно, по своя инициатива да напусне дома си и да предупреди Бойка, след като преди това "в квартирата дойдоха агенти за обиск" (В.Вапцарова) и "у нас дошли агенти да ме търсят" (Б.Вапцарова). Пък и те могат да си търсят и сами, шом тя ги заварва на тавана, за който "искали ключа" (Б.Вапцарова). На отворена врата не се чука.

Не може да те търсят за ключа на тавана и да те питат "какво търсиш тук?", когато преди теб са на този таван и при това ти правят клопка. Или вратата е била отключена (най-вероятно, защото намереното е "в таванчето до таванската стая на лицето" – Н.Вапцаров – б.м.), т.е. никой не е заключвал или вратата е разбита от полицията.

Чудно е как след толкова "предупредителни" (идването на Венера в банката, съобщението ѝ, че вкъщи са дошли агенти, искат ключа) ще отидеш сам на вълка в устата.

Бойка Вапцарова: "Обискът продължи дълго и това озлобяваше агентите. Започнаха да претърсват целия таван на кооперацията."

"Целият таван" ще рече или че таванските помещения са общи, с една обща (отключена или разбита) врата, или че има обща част, с обща врата и отделни помещения с отделни врати.

Така че Б.Вапцарова не е търсена за ключа, а за донамиране на недонамереното. А как може да се търси наслука, ако не е подаден сигнал?

Въпросът е от кого?

Нямам отговор.

Венера Вапцарова: "После, заедно с нея (Б.Вапцарова – б.м.) те отидоха на тавана, където намериха един пистолет и някакви материали."

Бойка Вапцарова: "По едно време един полицаи извика радостно и другите се затичаха към него. С фенерчето осветиха една празнина под керемидите и оттам извадиха някакъв пакет. Намерени бяха един пистолет с патрони и бланки на чисти удостоверения за безплатно пътуване от софийския гарнизон."

Това е намереното според спомените на свидетелите, а според протокола?

Препис

ПРОТОКОЛ ЗА ОБИСК

Днес, 7 март 1942 г. в ст.София подписаният Никола Антонов Николов – разузнавач при Дирекция на полицията, в изпълнение заповедта на г.Директора на същата, в присъствие на свидетелите Горан Филипос Каменов, бръснар, жив.ул."М.Луиза" № 79, Борис П.Константинов – чиновник, жив.София, ул."Македония" № 35 и младшия полицейски стражар Борис Пенев Божилков, и Любомир Николов Везев, студент, жив."Ангел Кънчев" № 37, направих обиск в жилището на НИКОЛА ИВАНОВ ВАПЦАРОВ, 32-годишен, роден в гр.Банско, жив.София, ул."Ангел Кънчев" № 37, машинен техник. При обиска се намери в таванчето до таванската стая на лицето, което е преградено с леко приковани дъски:

1. Един пистолет 7.65, система "Ефел", № 9363 на дръжката и № 625263 на кожуха, обвит във вестник, в пълнителя девет патрона, като пистолетът бе зареден.

2. В една бяла книжка обвити шест 9 м.м. парабелови патрони.

3. В една книжка обвит един протривател за пистолет.

4. В една бяла дебела книга, обвита на руло, двадесет и шест уверения обр.№ 11 за безплатно пътуване по БДЖ, подпечатани с печата на 9-а трудова дружина и подпис на командира на полка ХР.; второто име не се чете, всички непопълнени.

5. Една черна кутийка от боя марка "Гуталин", напълнена със смазка (оръжейна) и парчета за пистолета за смазване.

Обискът се извърши в отсъствието на Никола Иванов Вапцаров, а в присъствие на съпругата му Бойка Николова Вапцарова, чиновничка в БЗК банка.

за ОБИСКИРАН: /П/ Б.Вапцарова

СВИДЕТЕЛИ:

/п/ 1. Горан Ф.Каменов

2. Борис П.Константинов

3. Георги П.Божилков

4. Любомир Николов Везев

ИЗВЪРШИЛ ОБИСКА И СЪСТАВИЛ ПРОТОКОЛА: /п/ Н.Антонов.

Препиcъ.

ПРОТОКОЛЪ ЗА ОБИСКЪ.

Днес, 7 мартъ 1942 г. ст. София, подписаният Никола Антоновъ Николов - разузнавачъ при Дирекция на полицията, въ изпълнение заповѣдта на г. Директора на еждата, въ присъствие на свидетелитъ Горанъ Каменовъ, Стъцаръ, жив. ул. М. Луиза № 79, Борисъ П. Константиновъ-чиновникъ, жив. София, ул. Македония № 35 и младшия полицееми стражаръ Борисъ Пеневъ Божиловъ и Любомиръ Николовъ Вазевъ, студентъ, жив. ул. Ангелъ Къччевъ № 37, направихъ обискъ въ жилището на НИКОЛА ИВАНОВЪ ВАПЦАРОВЪ, 32 годишенъ, роженъ въ гр. Банско, жив. София, ул. Ангелъ Къччевъ № 37, машиненъ техникъ. При обиска се намири въ таванчето до таванската стая на лицето, което прегрицано съ леко приковани дъски:

1. Единъ пистолетъ 7.65, система "Ефелъ" № 9363, на дръжката и 625263 на кокуха обвитъ въ вестникъ, въ пълнителя деветъ патрона, като пистолета ебъ зареденъ.
 2. Въ една бѣла книжка обвити шестъ 9 м.м. парабелови патрони.
 3. Въ една книжка обвитъ единъ протривателъ за пистолетъ.
 4. Въ една бѣла дебела книга обвита на руло дведесетъ и шестъ увѣрени обр. № 11 за безплатно пътуване по БДЖ, подпечатани съ печата на 3-та тредова дружина и подписъ на командира на полка ХР, второто име по се чете, вестки непълнени.
 5. Една черна кутийка отъ боя марка "Гутадингъ", изпълнена съ снаска "Оржейна/и парчета за пистолета за снаждане.
- Обискътъ се извърши въ отсъствието на Никола Ивановъ Вапцаровъ, а въ присъствие на съпругата му Войка Николова Вапцарова, чиновника въ БДЖ банка.

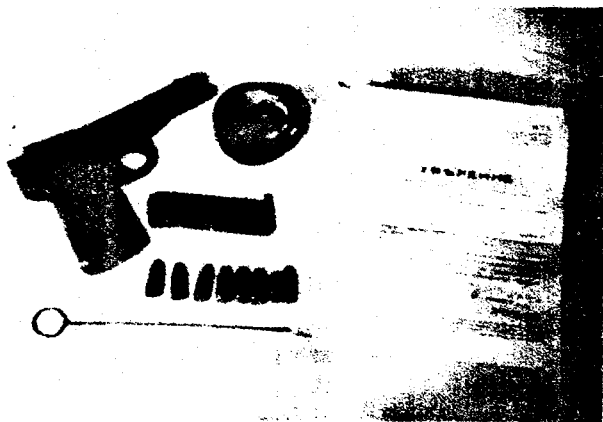
за ОБИСКРАТЪ: /п./ В. Вапцарова.

СВИДЕТЕЛИ: /п./

1. Горанъ П. Каменовъ.
2. Борисъ П. Константиновъ.
3. Георги П. Божиловъ.
4. Любомиръ Николовъ Вазевъ.

ИЗВЪРШИЛЪ ОБИСКА И СЪСТАВИЛЪ ПРОТОКОЛА: /п./ Н. Антоновъ.

В таванчето на Вапцаровия съсед, не в "целия таван", "под керемидите" е намерен пистолетът, и то с пълнител в него. Не е намерен пълнителят, скрит от Любомир Везюв "в деня преди ареста" - 3. III., "в джоба на куртката. Дрехите бяха на тавана горе, в един сандък, празен сандък. Пълнителят беше за пистолета, който се намира сега в музея "Никола Вапцаров" в София" - Л. Везюв. Възможно е да става дума за един и същ пълнител: след освобождаването си от полицията

Пистолетът, магазинът, патронът и документът, които са в килията на Милена Вапцарова

– 4. III. следобед, от страх Везюв отива на тавана и премества пълнителя от джоба на куртката в пистолета. Но дали е знаел къде Вапцаров е скрил пистолета си? По-малко вероятно е (бил е изморен) на 3. III. вечерта самият Вапцаров да се е качил втори път на тавана и да е преместил пълнителя.

Ако това "преместване" не е сторено нито от единия, нито от другия, полицаите или не са търсили старателно, или са дошли по предварителен сигнал и е нямало защо да са старателни, така че не се е наложило нито "обискът да продължи дълго...", нито да "прегърсват целия таван на кооперацията" – Б. Вапцарова.

Възможно ли е пистолетът да е "издаден" от самия Вапцаров? Борис Вапцаров: "първите три дни бяхме в една килия... не ни разпитваха..." Ако под "първите три дни" се разбира 4, 5, 6 март, допустимо е Вапцаров сам да е посочил къде е пистолетът; ако се разбират 5, 6, 7 март, посочването е от някой друг. Ако съдим по дознанието (само-

ръчните показания). Вапцаров е "проговорил" чак на 15.III. Не са изключени – между (6) 7 и 15.III. устни разпити. Обискът е направен на 7.III. сутринта.

Любомир Везюв е един от свидетелите му, което означава, че е заварен (освен Венера Вапцарова) в апартамента или е дошъл малко по-късно. Бойка Вапцарова не споменава за присъствието му нито в апартамента ("в апартамента никой нямаше"), нито на тавана.

От спомените ѝ се разбира само, че след обиска е арестувана: "Беше събота. В Дирекцията на полицията ме представиха на самия Гешев.

Той нареди да ме затворят сама в една от килиите на четвъртия етаж. След два дни ме извикаха на разпит."

"След два дни" е 9.III. Излиза, че е пусната най-рано на 9.III., по или следобед; най-късно – на 10.III.

Венера Вапцарова: "След това заедно с тях (полицайте – б.м.) и тя бе закарана в Дирекцията на полицията, където престоя и през нощта, и на другия ден се завърна настръхнала, нервна, неспала."

"На другия ден" е 8.III.

Уточнението на тези дати е много важно. Ако Б.Вапцарова е пусната на другия ден – 8.III., – това поставя под съмнение понататъшния ѝ разказ за преживяното в Дирекцията на полицията и най-вече разпита (в началото твърди, че "два часа бях подложена на кръстосан разпит", а в края – "след шестчасов разпит ме пуснаха") и очните ѝ ставки с Ат.Романов и Н.Вапцаров.

Ако се съди по дознанието ѝ – разпитът ѝ не е бил дълъг: показанията ѝ са такива, че предполагат по-скорошно, нежели по-дълго задържане. Дори е възможно да е пусната още същия ден, "когато се върнахме от ареста" – Л.Везюв. Той, разбира се, грешни, че са се върнали двама с нея, но е възможно съзнанието му да смеси краткостта на собствения му престой в полицията с краткостта на нейния.

А дали пък Бойка Вапцарова не случайно удължава престоя си (вариантът 10.III.), за да избегне свидетелстването си за един друг обиск – последния, – който е станал тъкмо на този ден – 10.III.

Може би фатален.

И то не за нея.

Но това вече е друга тема.

И тя – уви! – е следващата.